

Zaczarowany świat znaków

Percepcja wzrokowa i jej stymulowanie u dzieci w wieku przedszkolnym

Percepcja wzrokowa jest zdolnością do dostrzegania, rozpoznawania i interpretowania bodźców wzrokowych. Za percepcję odpowiada nie tylko sam aparat optyczny, ale także odpowiedni analizator w mózgu. Zdolność spostrzegania to nie tylko zdolność rejestrowania określonych bodźców wzrokowych, ale także umiejętność ich wyodrębniania i sklasyfikowania. Badacze wyróżniają szereg aspektów percepcji wzrokowej:

- ✓ **Spostrzeganie figury i tła**, czyli zdolność do wyróżniania obiektów, skupiania uwagi na wybranym przedmiocie, wyodrębnianiu go z otoczenia
- ✓ **Stalność** oznacza, że spostrzegamy przedmiot jako mający określone cechy takie jak: kształt, barwa czy wielkość, niezależnie od tego jaki może nam się on wydawać w zmieniających się warunkach
- ✓ **Położenie w przestrzeni**: oznacza dostrzeganie relacji pomiędzy przedmiotem, a obserwatorem
- ✓ **Koordinacja wzrokowo-ruchowa** dotyczy zharmonizowania ruchów gałek ocznych oraz innych części ciała (np. dłoni), zdolność ta umożliwia wykonywanie różnych czynności pod kontrolą wzroku
- ✓ **Spostrzeganie relacji przestrzennych** odnosi się do dostrzegania położenia dwóch lub więcej przedmiotów względem siebie

Rozwój percepcji wzrokowej

Rozwój spostrzegania wzrokowego rozpoczyna się od pierwszych dni życia dziecka. Już w pierwszym miesiącu noworodek opanowuje takie funkcje jak: skupianie wzroku na twarzy opiekuna czy śledzenie wzrokiem poruszających się obiektów. Pod koniec pierwszego roku życia dziecko jest już w stanie dłużej koncentrować się na interesującym przedmiocie, śledzić poruszające się objekty i poszukiwać ich, gdy znikną z pola widzenia, a także naśladować czynności wykonywane przez dorosłego, manipulować zabawkami pod kontrolą wzroku. W wieku poniemowlęcym następuje doskonalenie nabytych już umiejętności oraz zdobywanie nowych. Dziecko w tym wieku potrafi: tworzyć budowle z klocków, składać obrazki z części, wskazywać określone elementy na obrazku, dobierać pary przedmiotów, dopasowywać klocki do otworów o odpowiednim kształcie, klasyfikować przedmioty wg zadanego kryterium (np. barwa, wielkość). Wielu specjalistów jest zdania, że koniec okresu poniemowlęcego jest optymalnym momentem na rozpoczęcie nauki czytania. Oczywiście w przypadku pracy z tak małymi dziećmi konieczne jest zastosowanie metod specjalnie przystosowanych dla ich możliwości rozwojowych. Wiek przedszkolny to czas dalszego doskonalenia funkcji spostrzegania. Pod koniec tego okresu dziecko może już dostrzegać subtelne różnice pomiędzy obiektami, odtwarzać wzory, kategoryzować. Doskonalsza koordynacja wzrokowo-ruchowa pozwala na wykonywanie coraz bardziej precyzyjnych czynności pod kontrolą wzroku. Dziecko sprawnie porusza się w otoczeniu, potrafi też poprawnie używać podstawowych określeń oznaczających relacje przestrzenne. Wszystko to sprawia, że większość dzieci w tym wieku jest w stanie bez większych problemów przyswajając sobie litery i cyfry.

Zaburzenia percepcji wzrokowej, kiedy do specjalisty, trudności diagnostyczne

Wiele dzieci wykazuje nieprawidłowości w rozwoju spostrzegania. Bardzo często są one niezauważane lub bagatelizowane w początkowym etapie rozwoju. Najczęściej problem zaczyna być widoczny dopiero w momencie, gdy dziecko rozpoczyna naukę liter i cyfr, czyli około 6 roku życia. Dziecko może mieć trudności z odróżnianiem liter

o podobnym kształcie, różniących się jedynie drobnymi elementami lub też może mylić litery o różnym położeniu w stosunku do osi pionowej (np.: b i d) lub poziomej (np.: b, p). Problemem jest także odtwarzanie znaków i liter wg wzoru lub z pamięci. Przedszkolaki z zaburzeniami percepcji wzrokowej starają się unikać zabaw i zajęć wymagających tej sprawności. Najłatwiej dostrzegalnymi symptomami jest niechęć do rysowania, malowania, układania puzzli i układanek. Problemy z orientacją przestrzenną mogą objawiać się pewnego rodzaju niezręcznością. Dziecko może mieć trudności w poruszaniu się wśród przedmiotów, rozpoznawaniu miejsc, w których przebywało wielokrotnie, określaniu położenia przedmiotów względem siebie oraz ze zrozumieniem związanych z tym określeń, takich jak: nad, pod, za. Problemem mogą także okazać się niektóre gry i zabawy wymagające koordynacji wzrokowo-ruchowej. Dziecko takie może mieć trudności z rozpoznawaniem przedmiotów należących do niego oraz zapamiętywaniem symboli i znaków graficznych. Zaburzenia percepcji mogą także przejawiać się podobnie jak trudności w skupieniu uwagi. Dziecko nie potrafiące wyodrębnić określonych obiektów z otoczenia ma trudności ze skupieniem uwagi na wykonywanej czynności, łatwo się rozprasza.

Oczywiście każde dziecko rozwija się w indywidualnym tempie jednak poważne odstępstwa od norm rozwojowych powinny nas skłonić do wizyty u specjalisty, który postawi diagnozę i określi przyczyny trudności. Warto o to zadbać przede wszystkim dlatego, że tego rodzaju deficyty są czynnikiem ryzyka dysleksji oraz innych problemów w uczeniu się. Wczesna interwencja pozwala natomiast w porę je skorygować. Funkcjonowanie dziecka zależy od wielu czynników. Czasami dość trudno jest bez odpowiedniej wiedzy i narzędzi określić co jest przyczyną problemu, np. obniżony poziom wytworów może być spowodowany zarówno deficytami spostrzegania jak i niewystarczającą sprawnością grafomotoryczną.

Ćwiczenia stymulujące rozwój percepcji wzrokowej

W przypadku poważniejszych zaburzeń rozwoju zdolności percepcyjnych warto powierzyć dziecko opiece specjalisty pedagoga lub psychologa, który opracuje indywidualny program pracy. Na początku konieczne jest określenie rodzaju i stopnia deficytu. Jest to możliwe na podstawie wywiadu z rodzicami, obserwacji, analizy wytworów i odpowiednich testów. Czasami konieczna bywa także konsultacja u innego specjalisty jak neurolog czy okulista, aby określić ewentualne przyczyny trudności. Dopiero po takiej diagnozie można stworzyć indywidualny plan pomocy. Wiele ćwiczeń rozwijających tą funkcję może być jednak przeprowadzanych w domu. Zabawy takie, poza funkcją kompensacyjną, są także okazją do wspólnego spędzania czasu. Każde z proponowanych ćwiczeń powinno być dostosowane do indywidualnych możliwości dziecka.

Zbyt trudne zadanie może zniechęcić do dalszych prób, zbyt łatwe natomiast szybko stanie się nudne, a także nie będzie miało wartości stymulacyjnych. Do zajęć i zabaw stymulujących rozwój percepcji wzrokowej należą między innymi:

- ✓ Wyszukiwanie przedmiotów o określonych cechach w otoczeniu
- ✓ Ćwiczenia w określaniu położenia przedmiotów względem siebie
- ✓ Odnajdywanie określonych elementów na obrazku
- ✓ Odnajdywanie brakujących elementów obrazka
- ✓ Układanki od 2-3-elementowych po bardziej skomplikowane
- ✓ Odtwarzanie wzorów z klocków
- ✓ Odnajdywanie różnic pomiędzy obrazkami
- ✓ Zabawy konstrukcyjne z wykorzystaniem różnych materiałów
- ✓ Odnajdywanie drogi w labiryncie
- ✓ Łączenie punktów
- ✓ Rysowanie po śladzie

- ✓ Układanie historyjek obrazkowych, zaczynając od dwu-trzyelementowych do bardziej rozbudowanych
- ✓ Zabawy i ćwiczenia stymulujące rozwój ruchowy, takie jak zabawy piłką, woreczkiem gimnastycznym, ćwiczenia orientacji przestrzennej

Nieco starszym dzieciom można zaproponować zabawy i ćwiczenia z literami i znakami literopodobnymi, takie jak:

- ✓ Odnajdywanie określonych liter w wyrazach
- ✓ Odbijanie liter wg szablonu
- ✓ Tworzenie par jednakowych liter lub liter wielkich i małych
- ✓ Ćwiczenia w różnicowaniu liter o podobnym kształcie (b, d; b,p)
- ✓ Zabawy ruchomym alfabetem, układanie wyrazów z liter i sylab, układanie podpisów do obrazków
- ✓ Uzupełnianie brakujących liter w wyrazach
- ✓ Dzielenie zdań na wyrazy, wyrazów na sylaby i litery, przeliczanie liter i sylab w poszczególnych wyrazach

Szczególnie ważne jest, aby każde z proponowanych ćwiczeń było dla dziecka przyjemną zabawą, a nie żmudnym treningiem. Istotne jest zachęcanie do ukończenia rozpoczętego zadania, a także chwalenie nie za uzyskane efekty, ale za trud włożony w wykonywaną pracę.

Literatura:

- Marta Bogdanowicz, M (1991): Psychologia kliniczna dziecka w wieku przedszkolnym, Warszawa
- Cieszyńska, J.; Korendo, M. (2007): Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulowanie rozwoju dziecka od noworodka do 6 roku życia. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków
- FROSTIG Marianne, HORNE Dawid, Wzory i obrazki. Program rozwijający percepcję wzrokową. Poziom podstawowy (podręcznik), Warszawa 1989.
- FROSTIG Marianne, HORNE Dawid, Wzory i obrazki. Program rozwijający percepcję wzrokową. Poziom wyższy (podręcznik), Warszawa 1989.
- Janiszewska, B. (2008): Ocena dojrzałości szkolnej. Wydawnictwo Seventh Sea, Warszawa

Katarzyna Migdał

psycholog, pedagog PPP-3